

Proceedings of International Educators Conference

Hosted online from Rome, Italy.

Date: 25th May - 2024

ISSN: 2835-396X

Website: econferenceseries.com

SOTSILOGIYANING ASOSIY FUNKSIYALARI VA ICHKI ISHLAR ORGANLARI FAOLIYATIDAGI O‘RNI

Ergashov Doston Shuhrat o'g'li
dostonergashov997@gmail.com

Imomova Dildora Shuhrat qizi
<https://dildorashukhratovna28gmail.com>

Annotasiya:

Ushbu maqolada Sotsiologiya fani amaliy sotsiologik tadqiqotlar yordamida jamoatchilik fikriga asoslanib, jamiyatning o'zini boshqarish va anglashida muhim va qudratli vosita haqida so'z yuritiladi. Maqolada sotsiologiya fanining asosiy funksiyalari va ularning turlari, maqsad va vazifalari haqida to'htalib o'tamiz va ichki ishlar organlari faoliyatidagi o'rnini yoritib berishga urinamiz.

Kalit so'zlar: Sotsiologiya, ijtimoiy-iqtisodiy, qonuniyat, funksiya, bilish funksiya, texnologik funksiya, boshqarish funksiya, bashorat qilish funksiya, loyihalashtirish funksiya, tavsiya va yo'nalish berish funksiya, mafkuraviy funksiya

Ma'lumki, hozirgi zamon sotsiologiyasi jamiyatning rivojlanish qonuniyatlari to'g'risidagi fan sifatida bir qancha funksiyalarni bajaradi. Ularga batafsilroq to'xtalamiz. Bilish funksiyasi. Sotsiologiya fani ham boshqa fanlar singari bilish funksiyasini bajaradi. Sotsiologiya ijtimoiy tizimning har xil darajalarida ijtimoiy rivojlanish qonuniyatlarini o'rganadi va tushuntiradi.

Bilish funksiyasi sotsiologik tadqiqotlar o'tkazishning metod va nazariyalarini ishlab chiqish, sotsiologik axborot yig'ish va qayta ishlashni o'z ichiga oladi. Sotsiologiyaning bilish funksiyasi to'g'risida keyingi mavzularda batafsil so'z yuritamiz.

Bashorat qilish funksiyasi. Sotsiologiya ijtimoiy rivojlanish qonuniyatlariga asoslangan bilimlarga tayangan holda hayotdagi qisqa, o'rta va uzoq muddatlarga, kelajakda bo'lishi mumkin bo'lgan hodisa va jarayonlarni oldindan taxmin qilib, aytib berishga qodir. Ijtimoiy hodisa va jarayonlar uchun bashorat qilishning ahamiyati g'oyat kattadir. Ular muayyan o'zgarishlar yuz berishini aytish bilan cheklanib qolmay, balki bu o'zgarishlarning aniq amalga oshish imkoniyatlarini ham ko'rsatib beradi. Jamiyat hayotida yuz beradigan rivojlanish va qayta

Proceedings of International Educators Conference

Hosted online from Rome, Italy.

Date: 25th May - 2024

ISSN: 2835-396X

Website: econferenceseries.com

tiklanishlarni ongli ravishda tahlil qilish va mehnat jamoalarining uzoq davrlarga mo'ljallangan bashoratini tuzish jamiyat taraqqiyoti uchun katta ahamiyatga ega.

Sotsiologiyaning bashorat qilish funksiyasi jamiyatning har bir tarkibiy qismi taraqqiyotini ilmiy asoslash orqali uning kelajagini taxmin qilib berishdir. Bunday taxminlar ijtimoiy va siyosiy boshqarish amaliyoti uchun tavsiyanomalar ishlab chiqishda juda qo'l keladi.

Ijtimoiy loyihalashtirish funksiyasi. Sotsiologiya jamiyat qurilishida katta ahamiyat kasb etib, unda ishtirok etadi. Uning vazifalaridan biri har bir ijtimoiy tashkilotni ilmiy tavsiyalar bilan qurollantirishdir. Bu ayniqsa hozirgi davr uchun juda muhimdir. Ijtimoiy loyihalashtirish davomida tashkilotlar vazifalarining andozalari optimal o'lchamlarda ishlab chiqiladi. Bunda har bir a'zoning imkoniyatlari to'liq hisobga olinadi va tashkilot ma'lum bir yutuqlarga ega bo'ladi. Ijtimoiy loyihalashtirishda jamiyat ijtimoiy taraqqiyoti har doim natija qilib olinadi. Ijtimoiy loyihalashtirish vazifasiga faqat har xil yangi tashkilotlar, yangi shaharlar, siyosiy partiya va harakatlarning optimal modellarini ishlab chiqish emas, balki qo'yilgan maqsadlarga erishish uchun boshqarishni ishlab chiqish ham kiradi.

Ijtimoiy-texnologik funksiya. Sotsiologiyaning ijtimoiy- texnologik funksiyasi uning ijtimoiy loyihalashtirish funksiyasi bilan uzviydir. Bugungi kunda ijtimoiy tashkilotlar, ijtimoiy taraqqiyot va ijtimoiy munosabatlardagi amaliy faoliyatda aniq yutuqlarga olib boruvchi ma'lum bir tartib va intizomni vujudga keltiruvchi ijtimoiy texnologiyaga talab kuchayib bormoqda. Bu texnologiya sotsiologiyaning muhim bir yo'nalishlaridandir. Bunda uning amaliy tomoni ko'proq namoyon bo'ladi. Ijtimoiy texnologiyani vujudga keltirish o'rganilayotgan obyekt haqida aniq va juda keng ma'lumotga ega bo'lishni talab qiladi. Bu ijtimoiy loyihalashtirishning davomi bo'lib, usiz ijtimoiy texnologiyani tasavvur qilib, uning tartibini bilib bo'lmaydi.

Boshqarish funksiyasi. Sotsiologiya, xususan, amaliy sotsiologiya boshqarish faoliyati bilan bevosita bog'liq. Boshqaruv qarorlarini qabul qilishda sotsiologiyaning ilmiy natijalari, tavsiyanomalari, takliflari, metodlari, har xil holatlarga bergan baholariga asoslaniladi. Boshqarishning vazifasi – kadrlar tayyorlash, ularning tashkilotdagi o'rni va ahamiyatini belgilash, imkoniyatlarini hisobga olib yetarli bilim, malaka va ixtisosliklar bilan ta'minlashdir. Bugungi kunda sotsiologik bilim va tayyorgarliksiz boshqarish sohasida faoliyat ko'rsatish mumkin emas. Masalan, har qanday mehnat jamoasining ish tartibi, jarayonini o'rganishni,

Proceedings of International Educators Conference

Hosted online from Rome, Italy.

Date: 25th May - 2024

ISSN: 2835-396X

Website: econferenceseries.com

ularning xohishini hisobga olmay, ijtimoiy oqibatlarini tahlil qilmay amalga oshirib bo'lmaydi, aks holda salbiy oqibatlarga olib keladi.

Mafkuraviy funktsiya. Sotsiologiya ham boshqa ijtimoiy fanlar singari mafkuraviy funktsiyani bajaradi. Bu funktsiya ijtimoiy jarayonlar, jamiyat holatini tushuntirish, ijtimoiy fikrni o'rganish, turmush tarzi, siyosiy faoliyat reytingini belgilashda namoyon bo'ladi. Tavsiya va yo'nalish berish funktsiyasi. Sotsiologiya o'ziga xos metodlarga, falsafaning metodologik asoslari hamda ijtimoiy bilish metodlariga suyanan holda ijtimoiy borliq haqida o'z yondashuvlarini, maxsus bilimlar tizimini ishlab chiqadi. Bular esa, ijtimoiy hodisalarni aks ettirib, dastlabki sotsiologik axborotlarga doir izlanishlar, qaydlar, o'lchamlar, ma'lumotlarni ishlab chiqish va tahlil qilish hamda ularni umumlashtirishda katta ahamiyat kasb etadi[1].

Ijtimoiy-huquqiy fanlar tizimida sotsiologiya katta ahamiyat kasb etadi. Bu quyidagilar bilan bog'liq:

birinchidan, sotsiologiya jamiyat va uning ijtimoiy tizimlari to'g'risidagi fandir; ikkinchidan, u o'zida umumiy sotsiologik nazariyani aks ettirgan holda, boshqa ijtimoiy-huquqiy fanlar uchun nazariya va metodologiya sifatida xizmat qiladi; uchinchidan, hamma ijtimoiy va gumanitar fanlar inson va jamiyatning hayotiy faoliyatini o'rganishdagi ijtimoiy jihatlarni, ya'ni u yoki bu ijtimoiy hayotda uchraydigan va inson faoliyati orqali amal qilinadigan qonun va qonuniyatlarni qamrab oladi;

to'rtinchidan, sotsiologiyaning maxsus metodlaridan boshqa ijtimoiy fanlarda ham foydalaniladi va nihoyat, beshinchidan, sotsiologiya va boshqa fanlar oralig'ida izlanish obyekti bo'lgan muammolar tizimi paydo bo'lgan. Bular ijtimoiy (ijtimoiy-iqtisodiy, ijtimoiy-siyosiy, ijtimoiy-demografik va shu kabi) izlanish nomini olgan. Demak, sotsiologiya boshqa ijtimoiy fanlar o'rtasida ham yetarli talab va ehtiyojga ega bo'lgan fan hisoblanadi. Sotsiologiya jamiyat o'zini o'zi har tomonlama o'rganishi uchun kerak bo'lgan fandir. Shuning uchun u nafaqat ijtimoiy, balki tabiiy fanlar bilan ham bog'liq. U o'z tadqiqotlarida shu fanlarning yutuqlari, metodlaridan foydalanadi va o'z navbatida, ularga ham tavsiyalar berib boradi. Huquq sotsiologiyasi sotsiologiyaning o'z izlanish predmeti, metodi va ijtimoiy jihatlari, o'ziga xos izlanish usuli, vazifalariga ega bo'lgan mustaqil yo'nalishidir[2].

Huquq sotsiologiyasi huquqni ijtimoiy hodisa sifatida o'rganib, haqiqatda qanday huquqiy normalar mavjud, ular hayotga qanchalik mos keladi, nimalar huquqiy

Proceedings of International Educators Conference

Hosted online from Rome, Italy.

Date: 25th May - 2024

ISSN: 2835-396X

Website: econferenceseries.com

norma deb qabul qilinganligi kabi muammolarni tahlil qiladi. Bu to'g'rida mavzularda alohida so'z yuritilgan. Huquqni qiziqtirgan juda ko'p masalalar sotsiologiya orqali ham o'rganiladi. Demak, sotsiologiya huquqiy fanlar oldida turgan ko'pgina muammolarni hal qilishga yordam beradi.

Sotsiologiya fanining ichki ishlar organlari xodimlari shaxsini tarbiyalashdagi ahamiyati katta. Sotsiologiya ichki ishlar organlari xodimlarining faoliyatida bir qancha vazifalarni o'taydi. Birinchidan, u zarur axborot, ma'lumotlar beradi; ikkinchidan, uning huquq soqasidagi talab va ehtiyojlarini o'rganishda o'z o'rnini mavjud; uchinchidan, sotsiologiyadan huquq soqasidagi bilimlar, huquqiy madaniyat, huquqiy burch, huquqiy normalarni keng tahlil qilishda foydalaniladi; to'rtinchidan, sotsiologiya ichki ishlar organlari xodimlarining huquqiy bilimlarni o'zlashtirishi, o'z navbatida, huquqiy normalarga rioya qilishi, axloqiy-estetik bilimlarga bo'lgan munosabatlarini baholashda xizmat qiladi[4].

Bundan tashqari, sotsiologiya ichki ishlar organlari xodimlarining vazifalari, aholi bilan munosabatlari, shu boradagi ish faoliyatini tashkil qilishda ko'maklashadi. Sotsiologiya fani uning metodlarini yaxshi o'zlashtirgan xodim jinoyatlarning oldini olish, bashorat qilish va tavsiyalar berishda undan unumli foydalanadi. Sotsiologiyaning asosiy funktsiyalari davlat, jamiyat va shaxslar o'rtasidagi munosabatlarni o'rganish, tahlil qilish va tushunishni o'z ichiga oladi. Ichki ishlar organlari faoliyatida sotsiologiya ijtimoiy dinamikani, jinoyatchilik shakllarini va jamiyat xatti-harakatlarini tushunishda hal qiluvchi rol o'ynaydi, bu esa huquqni muhofaza qilishning samarali strategiyalarini, huquqbuzarliklarning oldini olish dasturlarini ishlab chiqish va jamoat tartibini saqlashga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. H. B. SAITXODJAYEV. SOTSILOGIYA Ma'ruzalar kursi. Darslik Toshkent 2008
2. Yadov V. A. Sotsiologicheskoye issledovaniye: Metodologiya. Protsedura. Metodi. M., 1972.
3. «IJTIMOIY FANLAR» KAFEDRASI. SH.A.A. AXADOV. SOTSILOGIYA (O'quv qo'llanma) Samarqand – 2007-yil
4. Yadov V. A. Razmishleniya o predmete sotsiologii. Sotsis, 2, 1990
5. Yadov V. A. Sotsiologicheskoye issledovaniye. Metodologiya, programma, metodi. M., «Mo_sl», 1987.
6. Bekmurodov M. Sotsiologiya asoslari, T., «Fan» nashriyoti 1994.

